Materiallar to’plami · Conference Proceedings

“Iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlarni ta’minlash: global chaqiriqlar va milliy yechimlar(Fuqarolarning iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy huquqlari: transmilliy muammolar va ularni hal etish mexanizmlari)”

01 October – 14 November 2026

UDK 33

IQTISODIY, IJTIMOIY VA MADANIY HUQUQLARNI TA’MINLASH: GLOBAL CHAQIRIQLAR VA MILLIY YECHIMLAR

O‘ZBEKISTONDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING ELEKTRON TIJORAT VA TADBIRKORLIK FAOLIYATIGA TA’SIRI

Jakhongirkhon Olimkhon ugli Tukhtakhujaev*, Murodillo Muhammadjon ugli Karimov

Fergana State Technical University, Economics Master’s student

✉ jakhongirkhontukhtakhujaev@gmail.com

ANNOTATSIYA

Mazkur tezisda O‘zbekistonda raqamli transformatsiyaning elektron tijorat va tadbirkorlikka ta’siri rasmiy statistika asosida o‘rganilgan. 2023–2025-yillardagi elektron savdo hajmi, korxonalarning internetga ulanishi va axborot-aloqa xizmatlari dinamikasi taqqoslandi. Natijalar elektron savdoning nominal hajmi tez ortganini, lekin korxonalar hamda hududlarning raqamli imkoniyatlarida farqlar saqlanayotganini ko‘rsatadi. Kichik biznes uchun amaliy takliflar berilgan.

Kalit so‘zlar

raqamli transformatsiya, elektron tijorat, tadbirkorlik, kichik biznes, raqamli iqtisodiyot, internet infratuzilmasi, savdo hajmi.

KIRISH

Raqamli texnologiyalar mahsulot sotish, xizmat ko‘rsatish va xaridorlar bilan ishlash usullarini o‘zgartirmoqda. Elektron tijorat tadbirkorlarga savdo nuqtasidan tashqarida xaridor topish, masofaviy buyurtmalarni qabul qilish va to‘lovlarni avtomatlashtirish imkonini yaratadi. Shu bilan birga, raqamli ko‘nikmalar, logistika va ma’lumotlar xavfsizligiga bo‘lgan talab oshadi.

O‘zbekistonda elektron savdo munosabatlarining huquqiy asoslari 2022-yil 29-sentabrda qabul qilingan O‘RQ-792-sonli “Elektron tijorat to‘g‘risida”gi Qonun bilan tartibga solinadi[1]. Shunga qaramay, raqamli infratuzilmaning kengayishi barcha tadbirkorlar undan bir xil darajada foydalanayotganini anglatmaydi. Ayniqsa, texnik imkoniyatlar va biznesni boshqarish ko‘nikmalaridagi farqlar elektron tijoratdan olinadigan manfaatlarni cheklashi mumkin.

Tadqiqotning maqsadi O‘zbekistonda elektron tijorat rivojlanishining dinamikasini rasmiy statistik ma’lumotlar asosida baholash, raqamli infratuzilmadan foydalanishdagi tafovutlarni aniqlash hamda tadbirkorlik subyektlarining raqamli moslashuvchanligini oshirish yuzasidan takliflar ishlab chiqishdan iborat.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Tadqiqotda statistik tahlil, dinamik taqqoslash va iqtisodiy umumlashtirish usullari qo‘llanildi. Asosiy axborot bazasini O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasining 2023–2025-yillarga oid elektron tijorat savdo hajmi, internetga ulangan korxonalar ulushi hamda axborot va aloqa xizmatlari bo‘yicha ochiq ma’lumotlari tashkil etdi[2].

[1] Milliy huquqiy manba: “Elektron tijorat to‘g‘risida”gi Qonun, O‘RQ-792, 29.09.2022, lex.uz.

[2] Milliy statistika qo‘mitasi, SIAT bazasi: elektron tijorat (2833), korxonalar internetdan foydalanishi (1284), axborot va aloqa (4456).

Yillik o‘sish foizini topish uchun joriy yil savdo hajmidan oldingi yil savdo hajmi ayrildi. Hosil bo‘lgan farq oldingi yil ko‘rsatkichiga bo‘linib, 100 ga ko‘paytirildi. Masalan, 2024-yilda elektron tijorat savdo hajmi 15,21 trln so‘mni, 2025-yilda esa 31,55 trln so‘mni tashkil etgan.

31,55 − 15,21 = 16,34 trln so‘m

Demak, bir yilda elektron savdo hajmi 16,34 trln so‘mga ko‘paygan. Bu farqning 2024-yildagi hajmga nisbati quyidagicha hisoblandi:

16,34 ÷ 15,21 × 100 ≈ 107,4 %

Shunday qilib, 2025-yilda elektron tijoratning nominal savdo hajmi 2024-yilga nisbatan 107,4 foizga, ya’ni taxminan 2,07 baravarga oshgan. Xuddi shu usulda 2024-yilning 2023-yilga nisbatan o‘sishi 14,7 foiz bo‘lgani aniqlandi. Internetga ulangan korxonalar ulushidagi o‘zgarishlar esa foiz punktlarda hisoblandi: 38,7 − 37,6 = 1,1 foiz punkt.

Mazkur usullar ko‘rsatkichlarning vaqt bo‘yicha o‘zgarishini tavsiflaydi. Nominal savdo qiymatlari narxlarning o‘zgarishidan tozalanmagan. Shuningdek, kuzatilgan o‘sish raqamli transformatsiyaning tadbirkorlik daromadlariga bevosita sababiy ta’sirini isbotlamaydi; buning uchun korxonalar darajasidagi qo‘shimcha ma’lumotlar talab etiladi.

TADQIQOT NATIJALARI VA MUHOKAMA

Milliy statistika qo‘mitasining ma’lumotlariga ko‘ra, O‘zbekistonda elektron tijorat savdo hajmi 2023-yilda 13,26 trln so‘m, 2024-yilda 15,21 trln so‘m va 2025-yilda 31,55 trln so‘mni tashkil etgan[3]. Hisob-kitoblarga ko‘ra, yillik nominal o‘sish 2024-yilda 14,7 foiz, 2025-yilda esa 107,4 foiz bo‘lgan. Bu elektron savdo aylanmasining iqtisodiy ahamiyati ortib borayotganini ko‘rsatadi, ammo o‘sish sur’atidagi farqni faqat texnologik omillar bilan izohlab bo‘lmaydi.

1-jadval. O‘zbekistonda raqamli iqtisodiyot rivojlanishining ayrim ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	2023	2024	2025
Elektron tijorat savdo hajmi, trln so‘m	13,26	15,21	31,55
Elektron tijoratning yillik nominal o‘sishi, %	—	14,7	107,4
Internetga ulangan korxona va tashkilotlar ulushi, %	28,8	37,6	38,7
Axborot va aloqa sohasidagi xizmatlar hajmi, trln so‘m	39,73	56,87	79,49

Manba: *Milliy statistika qo‘mitasi SIAT ma’lumotlari*[4]. O‘sish foizlari muallif tomonidan hisoblangan; qiymatlar joriy narxlarda.

Axborot va aloqa sohasidagi xizmatlar hajmi 2023-yildagi 39,73 trln so‘mdan 2025-yilda 79,49 trln so‘mga yetgan[5]. Mazkur jarayon axborot-kommunikatsiya xizmatlari bozori kengayganini ko‘rsatadi. Biroq xizmatlar hajmining nominal ko‘payishi inflyatsiya va narx omillaridan mustaqil real o‘sish bilan tenglashtirilmasligi lozim.

Internetdan foydalanish ham kengaygan: tanlanma kuzatuvga ko‘ra, internetdan foydalanuvchi aholi ulushi 2021-yilda 76,6 foiz, 2025-yil yanvar–avgustda 94,2 foiz bo‘lgan[6]. Shu bilan birga, 2025-yilda internetga ulangan korxona va tashkilotlar ulushi 38,7 foizni tashkil etgan . Bu ko‘rsatkichlarning kuzatuv birliklari turlicha, shu sababli ular bevosita bir xil baza sifatida taqqoslanmaydi.[7]

Hududlar kesimida ham farqlar kuzatiladi. 2025-yilda internetga ulangan korxonalar ulushi Toshkent shahrida 52,0 foiz, Farg‘ona viloyatida 34,5 foiz va Surxondaryo viloyatida 28,0 foizni tashkil etgan[8]. Toshkent shahri va Surxondaryo viloyati o‘rtasidagi farq 24,0 foiz punktga teng. Bu holat raqamli xizmatlardan foydalanish imkoniyatlarini hududiy kesimda alohida o‘rganish zarurligini ko‘rsatadi.

Elektron tijorat biznesga yangi hududlardagi xaridorlarga chiqish, buyurtma va to‘lov jarayonlarini soddalashtirish hamda xaridorlar talabi haqidagi ma’lumotlardan foydalanish imkonini beradi. Biroq bu samara avtomatik yuzaga kelmaydi: platforma komissiyalari, reklama, yetkazib berish va raqamli xizmat xarajatlari ham hisobga olinishi zarur.

[3]Milliy statistika qo‘mitasi. “Elektron tijorat savdo hajmi (yillik)”, SIAT, 2026.
[4]Milliy statistika qo‘mitasi, SIAT: 1.07.02.0019; 1.06.02.0038; 1.05.01.0127 statistik qatorlari.
[5]Milliy statistika qo‘mitasi. “Axborot va aloqa sohasidagi xizmatlar hajmi”, SIAT, 2026.
[6]Milliy statistika qo‘mitasi. “O‘zbekiston aholisining 94,2 foizi internetdan foydalanadi”, 2025.
[7]Milliy statistika qo‘mitasi. Internetga ulangan korxona va tashkilotlar ulushi, SIAT, 2026.
[8]Milliy statistika qo‘mitasi. Internetga ulangan korxona va tashkilotlar ulushi, hududlar kesimida, SIAT, 2026.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Tahlil O‘zbekistonda elektron tijorat hajmi 2023–2025-yillarda sezilarli o‘sganini ko‘rsatdi. 2025-yilda elektron tijorat savdo hajmi 31,55 trln so‘mni tashkil etib, 2024-yildan nominal hisobda 107,4 foizga yuqori bo‘ldi.[9]Shu bilan birga, korxonalarning internetga ulanishidagi hududiy tafovutlar raqamli transformatsiya imkoniyatlari barcha subyektlar uchun bir xil emasligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot asosida tadbirkorlar uchun elektron savdo, marketing va onlayn to‘lovlarga oid amaliy kurslarni rivojlantirish; internetga ulanish past hududlarda texnik to‘siqlarni o‘rganish; savdo hamda logistika xizmatlarini uyg‘unlashtirish; raqamlashtirish natijalarini xarajat, savdo aylanmasi va buyurtma bajarish tezligi bilan baholash taklif qilinadi.

Umuman, raqamli transformatsiyadan olinadigan iqtisodiy samara tadbirkorlarning amaliy tayyorgarligi va qo‘llab-quvvatlovchi infratuzilmaga ham bog‘liq. Bu bog‘liqlikni kelgusida korxonalar ma’lumotlari orqali tekshirish maqsadga muvofiq.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Elektron tijorat savdo hajmi (yillik). SIAT, yangilangan: 10.09.2026. Rasmiy manba

2. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Internetga ulangan korxona va tashkilotlar ulushi. SIAT, yangilangan: 01.07.2026. Rasmiy manba

3. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. Axborot va aloqa sohasidagi xizmatlar hajmi (yillik). SIAT. Rasmiy manba

4. O‘zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo‘mitasi. O‘zbekiston aholisining 94,2 foizi internetdan foydalanadi. 29.09.2025. Rasmiy manba

5. O‘zbekiston Respublikasi. “Elektron tijorat to‘g‘risida”gi Qonun, O‘RQ-792-son, 29.09.2022. Rasmiy manba

[9]Milliy statistika qo‘mitasi. Elektron tijorat savdo hajmi, 2023–2025-yillar, SIAT, 2026.